

УДК 811.111:37.461

## НАВЧАННЯ В СПІВРОБІТНИЦТВІ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОЦІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВНЗ

*Г.В. Пристай, канд. філол. наук (Дрогобич)*

У статті розкрито сутність технології навчання в співробітництві як ефективного педагогічного засобу при вивченні англійської мови у вищій школі. З'ясовано основні етапи організації співпраці та уточнено задачі, які постають перед учасниками навчального процесу – студентом і викладачем. Окреслено переваги навчальної кооперації, висвітлено чинники формування мотивації, пізнавальної діяльності та комунікативної компетенції, які детермінують саморозвиток особистості студента.

**Ключові слова:** дидактичний засіб, дослідницька діяльність, мовна освіта, педагогічна технологія, співпраця.

**Пристай Г. В. Обучения в сотрудничестве как средство активизации познавательной деятельности на занятии по английскому языку в ВУЗе.** В статье раскрыта сущность технологии обучения в сотрудничестве как эффективное педагогическое средство при изучении английского языка в высшей школе. Выяснены основные этапы организации сотрудничества, уточнены задачи, стоящие перед участниками учебного процесса – студентом и преподавателем. Определены преимущества учебной кооперации, отражены факторы формирования мотивации, познавательной деятельности и коммуникативной компетенции, детерминирующие саморазвитие личности студента.

**Ключевые слова:** дидактическое средство, исследовательская деятельность, языковое образование, педагогическая технология, сотрудничество.

**Prystay H. V. Cooperative learning as the means of enhancing the cognitive activity at the English lesson in HEIs.** This paper focuses on the essence of the technology learning in cooperation as an effective teaching tool in the process of studying the English language at the University. The data indicate the main stages of cooperation and clarify tasks faced by members of the learning process – a student and a teacher. A central issue is in outlining the benefits of cooperative learning highlighting the formation of motivational factors, cognitive activities and communicative competence, which determine self-identity of a student.

**Keywords:** didactic tool, research, language education, educational technology, cooperation.

Технологія навчання у співробітництві (співпраці, кооперації) спирається на особистісно-орієнтований підхід до учня й трактується світовою педагогікою як найбільш успішна альтернатива традиційним методам викладання іноземних мов. Базова ідея полягає в переході від пояснення до розуміння, від монологу до діалогу, від соціального контролю – до розвитку, від управління – до самоврядування. Ця технологія передбачає вільний розвиток особистості, наявність творчої чи дослідницької діяльності, забезпечує формування студентом комунікативних умінь, сприяє становленню його культурної ідентифікації, створює ефект соціалізації.

Основи навчання у співпраці, навчання в малих групах обґрунтовано вченими-педагогами, психологами, філософами (Г. Сковорода, Д. Дюї, Ж. Піаже, Дж. Олпорт, В. Сухомлинський, Б. Федоришин, І. Якиманська, Ш. Амонашвілі, А. Хуторської, А. Маслоу, К. Роджерс, Р. Мей, К. Хорні, Р. Славін, Дж. Аронсон, Р. Джонсон і Д. Джонсон та ін.). Засади навчальної роботи за безпосередньої кооперації в своїх працях досліджували Х. Лійметс, називаючи її груповою роботою, В. Петровський трактував її як спільну учбову діяльність, І. Чередов – як колективну роботу, В. Рубцов, Г. Цукерман розглядали навчання у співпраці як колективно-розподілену діяльність, а М. Виноградова та І. Первін

як колективну пізнавальну діяльність, В. Дяченко та О. Ривін називали її колективним способом навчання. Особливості застосування цієї технології на уроках іноземної мови вивчала Є. Полат при роботі в парах, Є. Пассов за участі в мовленнєвих групах, Г. Китайгородська при роботі в т. зв. “діадах” і “тріадах”, Л. Деревська за колективної навчальної діяльності, А. Границька розглядала аналізовану технологію як адаптивну систему навчання, а І. Зимня як навчальне співробітництво.

Проте здебільшого названі дослідження стосувались загального підходу щодо організації навчання в співробітництві або методичних рекомендацій щодо початкового етапу навчання іноземної мови. Особливості застосування згаданої технології при вивченні іноземної мови у вищій школі не були предметом окремого дослідження. У цьому полягає актуальність запропонованої розвідки.

Об’єкт дослідження цієї статті – процес навчання англійської мови, спрямований на формування та розвиток комунікативної компетенції студентів ВНЗ з використанням методики навчання у співпраці. Предмет розгляду – засоби активізації навчальної діяльності студентів на занятті англійської мови, детерміновані технологією навчання в співробітництві.

Мета статті – дослідити ефективність технології навчання в співробітництві на заняттях англійської мови у вищій школі. Матеріалом дослідження послуговували наукові праці педагогів, психологів, лінгвістів щодо застосування аналізованої технології.

З метою досягнення освітніх цілей процес пізнання будь-якого предмета, зокрема вивчення іноземної мови, повинен бути дослідженням чи експериментом (Ш. Амонашвілі, А. Хуторської, І. Якиманська). Завдання вищої школи – залучити студента до активної пізнавальної діяльності, навчити застосовувати надбані знання на практиці, чітко усвідомлюючи, для яких цілей вони можуть бути використані [8, с. 31–32].

Державний освітній стандарт з іноземної мови [4], урахування Рекомендацій Ради Європи [6], а саме Загальноєвропейська концепція володіння

іноземними мовами, яка містить основні положення сучасного підходу до вивчення нерідких мов на різних освітніх рівнях, вимагають істотних змін у підходах до викладання, оновлення змісту та методів навчання іноземних мов. Особистісно-орієнтована мовна освіта детермінує істотне трансформування усталеної типології та структури занять (уроків), впроваджуючи в методику їхньої організації нові, перспективні технології. Проте постає чимало протиріч. Наприклад, упровадження технології навчання в співпраці наштовхується на застарілі авторитарні моделі навчання, систему організації занять, орієнтовану на фронтальні види діяльності або формальне використання групової роботи, недостатню методичну розробку потенційних можливостей співпраці.

Без сумніву, впровадження навчальної співпраці – процес складний та багатокомпонентний. Він вимагає переосмислення ролей та функцій викладача й студента, передбачає диференційований підхід до навчання з урахуванням індивідуальних особливостей студента, його опорних знань та умінь. Павло Стефаненко зауважує, що згідно вимог аналізованої технології в центрі уваги педагога повинна бути особистість студента й саме його пізнавальна діяльність є провідною [8, с. 30]. Застосування навчальної співпраці на занятті з англійської мови допомагає поставити студента в позицію суб’єкта процесу пізнання іноземної мови, його самостійна діяльність повинна складати серцевину уроку. Педагог натомість повинен опанувати способи розвивальної допомоги, педагогічної підтримки [3, с. 69].

Розробники ідеології навчання в співробітництві Роджерс Джонсон і Девід Джонсон зазначають, що завдання вчителя – ретельно спланувати заняття, зважаючи на певні критерії [10]: для впровадження аналізованої технології потрібно утворити групи (по 3–4 особи), в кожній з яких повинні бути студенти різного рівня навченості; розподілити навчальний матеріал з метою забезпечення позитивної взаємозалежності; призначити ролі; пояснити завдання й перевірити його розуміння; сформулювати кінцеву мету навчальної співпраці; стиму-

лювати індивідуальну відповідальність при виконанні спільного завдання; здійснювати постійну перевірку навчальної кооперації; підвести підсумки заняття; проаналізувати успішність та оцінити навчальні досягнення студентів.

Український педагог Лариса Варзацька підкреслює, що, використовуючи досліджувану технологію при вивченні мови, лінгвістичний матеріал не є самостійним предметом пізнання, а „засобом і умовою розвитку мислення, творчих здібностей учнів” [2, с. 385]. Відомо, що основна мета навчання іноземної мови – формування комунікативної компетенції, а саме оволодіння мовою як засобом міжкультурного спілкування, розвивати уміння використовувати мову як інструмент у діалозі культур сучасного світу. Мислячи, порівнюючи та аналізуючи факти, студент робить самостійні висновки, отримує практичний досвід. Зростає мотивація до засвоєння нових знань, особиста відповідальність, здатність займати власну активну позицію. Взаємодіючи з іншими, студент формується як особистість, а набутий досвід дозволяє йому розвинути соціальні навички, необхідні не лише для спілкування в чужомовному середовищі, а й для розкриття потенційних можливостей реалізації в майбутній професії.

Є. Полат подає наступну структуру аналізованої технології: концептуальна основа; змістова частина навчання (цілі навчання, зміст навчального матеріалу); процесуальна частина (організація навчального процесу; методи і форми навчальної діяльності учнів; методи і форми роботи вчителів; діяльність вчителя з управління процесом засвоєння матеріалу; діагностика навчального процесу [7, с. 38].

Спільне навчання – сучасний підхід до організації занять з метою набуття як академічних знань, так і соціального досвіду. Творці цієї технології описали її як структурування позитивної взаємозалежності, адже студенти повинні працювати в групах, щоб виконати спільне практичне завдання задля досягнення певних академічних цілей. На відміну від індивідуального навчання, яке конкурентне по суті, навчання в співпраці пропонує студентам

шукати спільну вигоду в сильних сторонах один одного (взаємно ділитися інформацією, оцінювати ідеї, моніторити роботу і т.д.). Кожен учасник здобуває успіх тоді, коли група успішно виконує завдання.

Існує чимало моделей застосування на практиці згаданої технології, які доречно використовувати при організації мовленнєвої діяльності студентів. Усі вони ґрунтуються на таких основних принципах: завдання повинні бути розроблені для роботи в групі; необхідність дотримання позитивної атмосфери, адже співпраця необхідна для студентів, щоб домогтися успіху; час для виконання завдань надається для розвитку міжособистісних / кооперативних навичок; учасники навчаються разом в невеликих (2–5 членів) групах; кожен студент несе особисту відповідальність за діяльність усієї групи.

Для досягнення різних цілей навчання дослідниками розроблено різні види (стратегії, моделі) аналізованої технології. Серед них: 1. Student Team Learning: успіх всієї групи залежить від самостійної роботи кожного; 2. Jigsaw: „експерти” (представники різних команд) після обговорення й уточнення самостійно опрацьованого ними матеріалу пояснюють його іншим членам команд; 3. Learning Together: спільна праця окремих груп сприяє засвоєнню всього матеріалу, поділеного між підгрупами; 4. Дослідницька робота: кожен студент, працюючи індивідуально, здійснює внесок у вивчення загальної теми (граматичної, розмовної і т.п.).

Учені А. Палінскар та А. Браун (A. S. Palincsar, A. L. Brown) [11] обґрунтували стратегію спільного навчання, яку можна застосовувати при роботі з незнайомими текстами. Перед групою постає завдання зрозуміти суть усього тексту. Кожен студент команди отримує лише частину викладу, узагальнює його суть, передбачає можливі запитання вчителя, формулює здогадку, про що йтиметься в наступній частині тексту, уточнює незрозумілі місця. Роль учителя виконує кожен почергово, ставлячи іншим членам запитання до прочитаного фрагменту. При вивченні нової розмовної теми чи граматичного матеріалу викладач може скористатися

стратегіями „Мозковий штурм”, розроблену доктором С. Каганом, чи „Ажурна пилка”, запропоновану Е. Аронсоном. Вони сприятимуть ефективному засвоєнню матеріалу, підвищеній увазі, співдії усіх студентів, доброзичливому спілкуванню. Серед проблемних вправ відповідно до змісту та характеру їхньої проблемної спрямованості розрізняють вправи на генерацію ідей, вправи на роботу з інформацією й вправи, орієнтовані на дискусію. Для створення належних умов для дискусії на заключних заняттях з певної розмовної теми варто застосовувати стратегію „Подумай та обговори”. Вона передбачає постановку вчителем проблеми (питання), яка обговорюється студентами в групі чи парі протягом 1–2 хвилин. Цей час потрібен для обдумування відповіді, уникнення страху перед висловлюванням своєї думки назагал. Дискусія відбувається у малих (3–4 студенти) чи більших (4–6 осіб) групах. Для студентів немовних вузів чи тих, які вивчають англійську мову як другу іноземну, викладачеві варто підготувати опорні вислови та фрази.

Проте найважливіший, фундаментальний етап цієї технології – запропонувати студентам втілити свій досвід, здобуті знання шляхом актуальної творчої чи дослідницької діяльності. Приклад реалізації – застосування методу проєктів, який є за Є. Полат, суттю розвиваючого, особистісно-діяльнісного навчання [7, с. 85]. Для подолання цього кроку, розв’язання його задач необхідні інтегровані знання, що сягають меж інших галузей науки та громадського життя.

При впровадженні й використанні технології навчання в співробітництві, щоправда, існує можливість зазнати деяких проблем. Дослідники зазначають, що постійний розвиток і вдосконалення видів кооперативного навчання становлять загрозу для самого викладача як суб’єкта навчального процесу: існує можливість неправильного трактування чи нерозуміння суті певної стратегії [12]. Крім цього, можна зустріти емоційний опір студентів, детермінований різними причинами (небажання працювати з конкретною людиною в групі, страх отримати погану оцінку, конкуренція між однолітк-

ми і т. п.). Щоб уникнути негативних наслідків, викладач іноземної мови ВНЗ повинен враховувати сукупність дидактичних цілей кожного заняття, відповідно до характеру й змісту його (уроку) проблемної спрямованості визначити структуру, оптимально поєднавши на кожному етапі методи, технології та засоби навчання мови й мовленнєвого розвитку. Для цього потрібно передбачити об’єкт спостережень та дослідницької діяльності студентів у групах / командах; укласти проблемні запитання / завдання для кожної з груп; визначити коло додаткової літератури для самостійного опрацювання (довідники, посібники, автентична художня література, періодичні видання, певні аудіо- та відеозаписи). Без сумніву, педагогу варто враховувати кількість студентів, що будуть взаємодіяти в процесі виконання вправи, зважати на рівень володіння комунікативною компетенцією, а також їхню психоемоційну сумісність. Приготування до занять включає підготовку роздаткового матеріалу, планування робочих місць.

Як засвідчує досвід роботи в Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка, застосування технології навчання в співробітництві на уроках англійської мови можливе на всіх етапах вивчення тієї чи тієї теми. Роль і місце технології навчання в співпраці в структурі занять визначаються змістом і логікою навчально-пізнавальної діяльності. При вивченні іноземної мови у вузі доцільно використовувати метод навчання в малих групах для формування й вдосконалення граматичних і лексичних навичок (на рівні мовної компетенції), формування умінь критичного мислення (на рівні мовленнєвої та навчально-пізнавальної компетенцій), у читанні (виділення головної думки, пошук фактів, аналіз, узагальнення, оцінка), в письмовому мовленні (виписка потрібної інформації; змістовий, логічний виклад матеріалу в зв’язному письмовому тексті).

Особистісно-зорієнтований підхід при вивченні іноземної мови у вищій школі дозволяє вирішити питання активізації навчально-пізнавальної та комунікативної діяльності адекватними засобами. Використання педагогічної технології навчання

в співробітництві надає можливість усної практики кожному студентові, створює умови для формування особистої аргументованої думки з того чи того питання, сприяє вдосконаленню інтелектуальних можливостей критичного мислення, допомагає ефективно взаємодіяти в суспільстві на міжкультурному рівні. Навчання в співпраці може бути ефективно використано лише в сукупності з іншими методами і становить один з компонентів дидактичної системи.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у з'ясуванні потенційних можливостей педагогічних та дидактичних функцій проаналізованої технології навчання в співробітництві у поєднанні з сучасними інформаційно-комунікативними технологіями.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Амонашвили Ш.А. Психологические основы педагогики сотрудничества : [книга для учителя] / Ш.А. Амонашвили. – К. : Освіта, 1991. – 111 с.  
2. Варзацька Л. Метод укрупнених дидактичних одиниць у системі особистісно зорієнтованої мовної освіти / Л. Варзацька // Рідне слово в етнокультурному вимірі : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. – Дрогобич : Посвіт, 2011. – С.385–392.  
3. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / О. Вишневецький. – Дрогобич : Коло, 2006. – 608 с.  
4. Державний стандарт освіти // Інф. зб. МОН України. – 2004. – № 1–2. – С. 3–60.  
5. Доронина Н.Н. Организация учебного процесса в вузе с использованием активных методов обучения: методы обучения студ.

в вузе / Н.Н. Доронина // Социология образования. – 2011. – № 3. – С. 31–38.  
6. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання.: [пер. з англ.] – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.  
7. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования : [учебное пособие для студ. пед. вузов и системы повыш. квалиф. пед. кадров] / Е.С. Полат, М.Ю. Бухаркина, М.В. Моисеева, А.Е. Петров; [под ред. Е.С. Полат]. – М.: Изд. центр “Академия”, 2002. – 272 с.  
8. Стефаненко П. Навчання в співробітництві як педагогічна технологія особистісно орієнтованого підходу / П. Стефаненко // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2003. – №.3 (травень-червень). – С. 30–39.  
9. Фіцула М.М. Сучасні технології навчання у вищому навчальному закладі / М.М. Фіцула // Педагогіка вищої школи : навч. посібник / М.М. Фіцула. – К. : Академвидав, 2010. – С. 230–280.  
9. Щукин А.Н. Обучение иностранным языкам: теория и практика / А.Н.Щукин. – М. : Филоматис, 2007. – 475 с.  
10. Circles of learning. Cooperation in the classroom / Johnson David W., Johnson Roger T., Holubec Edythe Johnson, Roy P. – Alexandria, Va. : Association for Supervision and Curriculum Development, 1984. – 89 p.  
11. Palincsar A.S. Reciprocal teaching of comprehension-fostering and comprehension-monitoring activities / A.S. Palincsar, A.L. Brown // Cognition and Instruction. – 1984. – № 1(2). – P. 117–175.  
12. Sharan Y. Cooperative Learning for Academic and Social Gains: valued pedagogy, problematic practice / Y. Sharan // European Journal of Education. – 2010. – № 45(2). – P. 300–313.  
13. Slavin R.E. Research on Cooperative Learning : an international perspective / Robert E. Slavin // Scandinavian Journal of Educational Research. – Vol. 33. – No. 4. – 1989. – P. 21–39.